

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 30 december 2011

Ö 5955-10

KLAGANDE

BT

Ombud: Advokat GB

MOTPARTER

1. AK Hansa AB

Vaksalagatan 11

753 83 Uppsala

2. AK Kontotjänst AB

Box 4193

400 40 Göteborg

Ombud för 1 och 2: Aktiv Kapital Sverige Services AB

753 83 Uppsala

3. Alektum Finans (Bonniers Bokklubb)

Box 11108

404 23 Göteborg

Dok.Id 61998

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstadamstolen.se

Expeditionstid
08:45-12:00
13:15-15:00

4. Alektum Inkasso AB/Scand Park
Box 11108
404 23 Göteborg

5. Bonnier Tidskrifter AB
Sveavägen 53
105 44 Stockholm

6. Bonniers Bokklubb
Box 3159
103 63 Stockholm

Ombud för 3-6: Alektum Inkasso AB
Box 11108
404 23 Göteborg

7. Ss Bensinservice

8. Brottsoffermyndigheten
Box 470
901 09 Umeå

Ombud: Skatteverket
Skattekontor Örebro
701 87 Örebro

9. Centrala studiestödsnämnden
Rättsavdelningen
Box 7856
103 99 Stockholm

10. E.ON Försäljning Sverige AB

Box 220

101 24 Stockholm

Ombud: Svea Inkasso AB

Box 101

169 81 Solna

11. Ellos Konto

c/o Ellos Konto/Redcats Finans AB

501 86 Borås

Ombud: Ellos Konto/Redcats Finans AB

501 86 Borås

12. Gothia Financial Group AB

Box 1143

432 15 Varberg

13. Handelsbanken Finans AB

c/o Kredit-Inkasso AB

106 35 Stockholm

Ombud: Kredit-Inkasso AB

106 35 Stockholm

14. Karl-Erik Johanssons dödsbo

15. Nordea Bank AB

Obestånd P340

Kämpegatan 7

405 09 Göteborg

16. Preem Finans Aktiebolag

c/o Lindorff Sverige AB STH

Box 47297

100 74 Stockholm

Ombud: Lindorff Sverige AB STH

Box 47297

100 74 Stockholm

17. Rikspolisstyrelsen

Box 12256

102 26 Stockholm

Ombud: Skatteverket

Skattekontor Örebro

701 87 Örebro

18. SEB Kort AB

Inkassoavdelningen

103 83 Stockholm

19. Sergel Kredittjänster AB

c/o Sergel Inkasso/Kredittjänst

Box 17842

118 94 Stockholm

Ombud: Sergel Inkasso/Kredittjänst

Box 17842

118 94 Stockholm

20. Skatteverket

Skattekontor Örebro

701 87 Örebro

21. Socialtjänstnämnden

Ekonomiavdelningen

109 64 Stockholm

Ombud: Svea Inkasso AB

Box 101

169 81 Solna

22. Sparbanken i Enköping

Juristavdelningen

Box 912

745 25 Enköping

Ombud: Lindorff Sverige AB

Drakegatan 7-9

412 93 Göteborg

23. Statens Veterinärmedicinska anstalt

751 89 Uppsala

24. Sveriges Lantbruksuniversitet

Box 7086

750 07 Uppsala

25. Uppsala Läns Landsting

Box 908

745 25 Enköping

Ombud för 23-25: Intrum Justitia Sverige AB

Box 41

401 20 Göteborg

26. Trafikförsäkringsföreningen

Trafikförsäkringsavdelningen

Box 24044

104 50 Stockholm

Ombud: Svea Inkasso AB

Box 101

169 81 Solna

27. LT

SAKEN

Omprövning av skuldsanering

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts beslut 2010-12-10 i mål ÖÄ 9335-09

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

Vardera parten ska svara för sin rättegångskostnad i Högsta domstolen.

Högsta domstolen avvisar AK Kontotjänst AB:s yrkande om ersättning för rättegångskostnad i hovrätten.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

BT har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens beslut fastställer Kronofogdemyndighetens beslut om skuldsanering av den 27 juni 2008 (dnr S 4450-07).

Skatteverket, Handelsbanken Finans AB, Centrala studiestödsnämnden, AK Kontotjänst AB och Alektum Inkasso AB har bestritt ändring. Övriga borgenärer har antingen inte hörts av eller förklarat att de inte har något att anföra.

BT och AK Kontotjänst AB har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i hovrätten och i Högsta domstolen.

SKÄL

Bakgrund och reglering

1. Enligt 4 § första stycket skuldsaneringslagen (2006:548) får skuldsanering beviljas en gäldenär som är på obestånd och så skuldsatt att han eller

hon inte kan antas ha förmåga att betala sina skulder inom överskådlig tid, om det är skäligt med hänsyn till gäldenärens personliga och ekonomiska förhållanden att skuldsanering beviljas.

2. BT beviljades genom ett beslut av Kronofogdemyndigheten den 27 juni 2008 skuldsanering för sin då totala skuldbörda på knappt 3,5 miljoner kr. Hennes betalningsförmåga bestämdes till 1 543 kr per månad t.o.m. maj 2012 och för tiden därefter till 1 766 kr per månad. Betalningsplanen bestämdes att löpa från juli 2008 till och med juni 2013.

3. Enligt 24 § första stycket 5 skuldsaneringslagen kan på ansökan av en borgenär vars fordran omfattas av ett beslut om skuldsanering Kronofogdemyndigheten ändra eller upphäva beslutet, om gäldenärens ekonomiska förhållanden väsentligen har förbättrats efter beslutet om skuldsanering och det beror på omständigheter som inte kunnat förutses vid beslutet.

4. BTs mor avled år 1993. Modern hade inte upprättat något testamente. Kvarlåtenskapen efter henne tillföll därför enligt 3 kap. 1 § ärvdabalken BTs far. Denne avled den 29 juni 2008. Kvarlåtenskapen, som uppgick till drygt en miljon kr, skulle enligt ett testamente upprättat år 1994 tillfalla hans två barnbarn. BT, mor till barnbarnen och ensam bröstarvinge till sina föräldrar, godkände testamentet.

5. Frågan i målet är om BTs ekonomiska förhållanden har, i den mening som avses i 24 § första stycket 5 skuldsaneringslagen, väsentligen förbättrats genom arv efter hennes föräldrar, och om detta i så fall ska föranleda en omprövning av beslutet om skuldsanering.

Utgångspunkter

6. Skuldsaneringsinstitutet syftar till att möjliggöra en ekonomisk omstart för gäldenären. Det syftet kan tillgodoses endast om saneringen är definitiv. Möjligheterna att i efterhand ompröva en beviljad skuldsanering är därför begränsade (prop. 1993/94:123 s. 78 och 171 ff.). I 24 § skuldsaneringslagen anges under vilka förutsättningar omprövning kan ske. Bestämmelserna vilar på den grundläggande tankegången att en omprövning av ett beslut om skuldsanering förutsätter att ett upprätthållande av beslutet framstår som skadligt för den allmänna betalningsmoralen.
7. I 24 § första stycket 5 skuldsaneringslagen regleras den situationen att gäldenärens ekonomi har förbättrats efter beslutet om skuldsanering. Förbättringen kan ligga till grund för en omprövning, om den är oförutsedd och väsentlig. Endast om gäldenären förmår att betala avsevärt mer än vad han eller hon har att betala enligt betalningsplanen, bör kravet på väsentligt förbättrad ekonomi anses uppfyllt.
8. Att gäldenärens ekonomi har förbättrats på det sätt som sägs i 24 § första stycket 5 skuldsaneringslagen är ett krav för att en omprövning ska vara möjlig, men det betyder inte att en omprövning ska ske. Det finns ett visst utrymme för en diskretionär bedömning. I förarbetena uttalas att det inte får uppfattas som stötande att skuldsaneringen inte kan omprövas om gäldenären erhåller en betydande inkomstökning (prop. 1993/94:123 s. 172). Uttalandet ger stöd för att det finns en möjlighet för att underlåta en omprövning, om en sådan vid en helhetsbedömning inte är påkallad.
9. Av betydelse vid den angivna bedömningen kan vara inte bara i vilken grad gäldenärens ekonomiska situation har förbättrats, utan också vad för-

bättringen beror på, hur snart den har inträffat och hur den har inverkat på gäldenärens livssituation. Att gäldenären genom ett långsiktigt och målmedvetet arbete under en längre tid har lyckats förbättra sin ekonomi långt över förväntan behöver exempelvis inte vara att bedöma på samma sätt, som om gäldenären en kort tid efter skuldsaneringen uppnått motsvarande förbättring genom en lotterivinst.

BTs rätt till laglott

10. En arvinge har ett befogat anspråk på att med verkan mot sina borgenärer kunna respektera arvlåtarens i ett testamente uttryckta vilja. Det gäller även när testamentet innebär att en bröstarvinges rätt till laglott kränks. En rätt att påkalla jämkning av respektive att klandra ett testamente utgör en tillgång av ett rent personligt slag, och rätten kan därför inte tas i anspråk av arvingens borgenärer (se 7 kap. 7 § och 14 kap. 6 § ärvdabalken). I linje med det kan en underlåtelse att utöva en sådan rätt inte leda till återvinning i konkurs (jfr Gertrud Lennander, Återvinning i konkurs, 3 uppl., 2004, s. 188 f. och Gösta Walin m.fl., Konkurslagen, suppl. 7, 1996, s. 231 ff.).

11. Det redovisade synsättet föranleder att en underlåtelse att utöva en rätt att angripa ett testamente inte bör kunna leda till att ett beslut om skuldsanering omprövas. Att BT inte utövat sin rätt att kräva utfående av sin laglott utgör därför inte grund för en omprövning av skuldsaneringsbeslutet.

BTs rätt till efterarv

12. Reglerna om makars arvsrätt i 3 kap. 1 § ärvdabalken innebär att den samlade kvarlåtenskapen ska tillfalla den efterlevande maken. Han eller hon

kan fritt utnyttja den avlidne makens andel och njuta avkastning från den. Egendomen får också säljas. Däremot kan den efterlevande maken inte genom testamente bestämma över den egendom som ska tillfalla den först avlidnes arvingar (3 kap. 2 § första stycket andra meningen ärvdabalken). Av det följer att det aktuella testamentet var verkningslöst såvitt gällde BTs arv efter modern (NJA 1980 s. 589). Hon hade således inte behövt föra en klandertalan enligt 14 kap. ärvdabalken för att vara bevarad sin rätt till efterarvet (jfr Gösta Walin och Göran Lind, Kommentarer till ärvdabalken – Del I, 6 uppl., 2008, s. 71).

13. BTs arv efter modern uppgick till drygt 500 000 kr. Arvet skulle ha möjliggjort betalning av ett väsentligt högre belopp till borgenärerna än vad som följde av betalningsplanen. Som har framhållits i det föregående (se p. 8 ovan) finns det emellertid ett utrymme för att underlåta en omprövning, om en sådan vid en helhetsbedömning inte är påkallad. I det hänseendet kan antecknas följande.

14. BTs far avled endast två dagar efter skuldsaneringsbeslutet. BT kan vid dödsfallet inte ha hunnit inrätta sig efter beslutet. Visserligen har hon efter att ha gett upp sitt efterarv inte haft någon förbättrad betalningsförmåga, men hon har frivilligt avstått från arvet i en ordning som liknar gåva (jfr prop. 1993/94:251 s. 144). Dispositionen anses i sig möjlig att återvinna i konkurs (jfr Gertrud Lennander, a.a. s. 187 f. och Gösta Walin m.fl., a.a. s. 231 ff.). Det innebär inte bara att egendomen i fråga är tillgänglig för borgenärerna, utan det är också ett uttryck för att dispositionen inte på samma sätt är skyddsvärd som ett avstående från en rätt att angripa ett testamente.

15. Mot bakgrund av det anförda finns det inte tillräckliga skäl att underlåta att ompröva beslutet om skuldsanering. Någon möjlighet att ändra det finns inte. Överklagandet ska därför avslås.

Rättegångskostnader

16. Som hovrätten konstaterat är huvudregeln i ärenden om skuldsanering att vardera parten bör svara för sin rättegångskostnad (se prop. 1993/94:123 s. 162). Det har inte framkommit något som motiverar ett avsteg från den regeln.

17. AK Kontotjänst AB:s yrkande om ersättning för kostnader i hovrätten har inte framställts inom den för överklagande gällande fristen. Yrkandet kan därför inte tas upp till prövning utan ska avvisas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Ann-Christine Lindeblad, Johnny Herre, Agneta Bäcklund och Svante O. Johansson (referent, tillägg)
Föredragande justitiesekreterare: Ulrika Ahlsén

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2011-11-30

Mål nr
Ö 5955-10

Sida 1 (6)

TILLÄGG

Referenten, justitierådet Svante O. Johansson, tillägger för egen del följande.

Inledning

1. De frågor som uppkommer i ärendet rör huruvida BTs ekonomiska förhållanden väsentligen har förbättrats genom arv efter hennes avlidna föräldrar på ett sådant sätt att omprövning av beslutet om skuldsanering får ske.

Makars arvsrätt och verkan av efterlevande makes testamente

2. BTs mor avled i december 1993. Modern hade inte upprättat något testamente varför kvarlåtenskapen efter henne tillföll BTs far enligt den legala arvsordningen (3 kap. 1 § ärvdabalken).

3. Fadern upprättade den 27 april 1994 ett testamente genom vilket han testamenterade all sin kvarlåtenskap till sina två barnbarn. BT är mor till de i testamentet angivna barnbarnen. Hennes far avled den 29 juni 2008. BT är ensam bröstarvinge till sina föräldrar.

4. Reglerna om makars arvsrätt i 3 kap. 1 § ärvdabalken innebär att de samlade tillgångarna ska tillfalla den efterlevande maken; ena hälften på grund

av giftorätt och andra hälften på grund av arv efter maken. Ur den egendom som fadern sålunda erhöll från sin maka har BT som bröstarvinge inte rätt till laglott och hon har därför inte heller kunnat avstå från sådan lott. Den efterlevande maken kan fritt förfoga över den avlidne makans andel och njuta avkastning från all egendom. Egendomen får även överlätas till annan. Emellertid innebär den efterlevande makens fria förfoganderätträtt – till skillnad från situationen där egendomen tillkommer den efterlevande med full äganderätt t.ex. på grund av testamente – att den efterlevande inte genom testamente kan bestämma över egendom som ska tillfalla den först avlidnes arvingar (3 kap. 2 § första stycket andra meningen ärvdabalken).

5. Fadern har således inte med laga verkan haft möjlighet att genom testamente förfoga över den andel han innehade med fri förfoganderätt efter sin maka. Denna del ska rätteligen tillfalla BT som efterarv direkt på grund av föreskrift i lag (NJA 1980 s. 589). Det är därför naturligt att uppfatta formuleringen i testamentet – att all hans kvarlåtenskap skulle tillfalla barnbarnen – på så sätt att det endast avser den andel han ägde med full äganderätt och därför kunde förfoga över också genom testamente.

6. Även om testamentet skulle anses omfatta den andel av kvarlåtenskapen som tillkommer efterarvinge förändras inte situationen. Testamentet är under angivna förhållanden att betrakta som giltigt på så sätt att det ska ligga till grund för arvsförfogandet beträffande den del som fadern äger förfoga över genom testamente. Det följer således ingen nullitetsverkan beträffande testamentet med den omständigheten att förordnandet avser all kvarvarande kvarlåtenskap.

7. Andel som den efterlevande inte äger förfoga över genom testamente – vilken alltså tillkommer efterarvinge på grund av lag – ska utan vidare åtgärd från efterarvinge utgå med bortseende från testamentet. Det anförda kan sägas

framgå motsatsvis av att ogiltighetsreglerna beträffande testamente i 13 kap. ärvdabalken inte omfattar den aktuella situationen. Testamentet kan således inte angripas på detta sätt. Klander enligt 14 kap. ärvdabalken är därför inte nödvändigt för att efterarvet ska utgå (jfr Gösta Walin och Göran Lind, Kommentar till ärvdabalken – Del I, 6 uppl., 2008, s. 71). Reglerna medför att testamentet saknar verkan i den del det omfattar andelen efter den först avlidna maken.

8. Det nu anförda leder till slutsatsen att fadern genom testamentet ska anses ha förfogat endast över sin egen andel av kvarlåtenskapen i boet och att den andel han innehaft med fri förfoganderätt efter sin maka tillkommer BT som efterarv direkt på grund av lag.

Betydelsen av att testamentet godkänts

9. En anteckning på testamentet den 7 juli 2008, utvisar att BT har godkänt det till alla delar. Detta föranleder vidare överväganden beträffande betydelsen av godkännandet. Godkännandet får nämligen olika verkan beträffande, å ena sidan, andelen efter fadern och, å andra sidan, andelen efter modern.

10. Godkännandet av testamentet innebär i förhållande till den andel som fadern ägde föfoga över genom testamentet att BT definitivt avstått från att angripa testamentet. Testamentet behöver inte ens delges arvinge för att klanderfristen ska börja löpa när testamentet har godkänts (14 kap. 4 § första stycket sista meningen ärvdabalken).

11. Det ska emellertid här uppmärksammas att även om BT inte hade godkänt testamentet, utan förhållit sig passiv, det ändå hade kommit att

verkställas enligt sin ordalydelse beträffande andelen efter fadern. För att laglott i förevarande situation ska utgå krävs nämligen att bröstarvinge påkallar jämkning. Klandertalan enligt 14 kap. ärvdabalken behöver dock inte väckas i ett sådant fall. Det räcker att bröstarvinge underrättar testamentstagarna om laglotsanspråket. Om talan inte väcks och inte heller underrättelse sker inom sex månader efter det att bröstarvinge erhåller del av testamentet, har bröstarvingen förlorat sin rätt (7 kap. 1 och 3 §§ ärvdabalken).

12. Godkännandet får mot bakgrund av reglerna om efterarv verkan endast beträffande den andel som efterlevande make äger förfoga över genom testamente. BT hade således inte efter godkännandet möjlighet att begära jämkning av testamentet eller klandra det för utfående av laglott efter fadern.

13. En annan ordning gäller i fråga om efterarvet. I rättspraxis har det ansetts att efterarvinge, genom godkännande av testamente i en situation som den nu behandlade, inte betas sin rätt till efterarv (NJA 1980 s. 589). Efterarv utgår som framhållits (se p. 8 ovan) på grund av föreskrift i lag och godkännandet kan således inte få någon verkan i förhållande till testamentet i denna del.

Godkännandet är inte att betrakta som ett arvsavstående

14. I ärendet har även uppkommit fråga om BTs godkännande av testamentet kan betraktas som ett avstående från arv. Ett arvsavstående, liksom ett avstående från testamente, är en ovillkorlig förklaring att man avstår från hela eller delar av det arv eller den lott man erhållit. Härigenom sker en förmögensöverföring som till stora delar liknar en gåva (prop. 1993/94:251 s. 144).

15. Det ska till en början uppmärksammas att godkännande av testamente är en aktiv handling som omöjliggör jämkning eller klander av testamentet. Någon förmögenhetsöverföring är inte aktuell vare sig genom godkännande eller underlåtenhet att framställa anspråk om jämkning för laglott eller att väcka klandertalan. Något arv har ju i detta läge inte fallit ut som kan avstås.

16. Vidare anses enligt nu gällande regler om arv och testamente det vara ett rent personligt beslut huruvida en arvtagare underlåter att påkalla jämkning eller att klandra testamente. Detta framgår redan av att arvinges beslut huruvida han eller hon godkänner eller, vid användande av den passiva varianten, underlåter att påkalla jämkning eller att klandra testamentet, inte är ett beslut som övergår på arvingens borgenärer (7 kap. 7 § ärvdabalken och 14 kap. 6 § ärvdabalken). Skälet till att dessa regler införts är att arvinge själv, med hänsyn till önskan att respektera testators vilja såsom den kommit till uttryck i testamentet, borde få bestämma huruvida testamentet ska angripas; detta gäller även i de fall där det är fråga om laglott som kränkts genom testamente.

17. Mot bakgrund av det sagda bör det inte komma ifråga att betrakta enbart ett godkännande av ett testamente som ett avstående från arv. Normalt utgör inte heller ett naket godkännande underlag för att konstatera att ett arvsavstående skett (jfr NJA 1980 s. 589).

18. Att aktuell rätt till arv efter fadern utgörs av en laglottsrätt förändrar inte den nämnda utgångspunkten.

19. Beträffande den andel som utgör BTs efterarv efter modern gör sig kompletterande överväganden gällande. BT har erhållit efterarv efter modern redan genom faderns frånfalle. Hennes agerande att inte ta emot efterarvet medförde att det kom att föras vidare till hennes barn. Det är således rent

faktiskt fråga om en förmögenhetsöverföring av det BT direkt på grund av föreskrift i lag tillkommande efterarvet till förmån för hennes arvingar. Denna överföring har en klart gåvoliknande karaktär. Den får även betydelse för frågan om omprövningen av skuldsaneringsbeslutet.

Sammanfattande slutsats

20. På sätt som framgår av Högsta domstolens beslut påverkas skuldsaneringen inte av BTs rätt till laglott efter fadern, medan hennes ekonomiska förhållanden väsentligen förbättras genom efterarvet på ett sådant sätt att omprövning blir aktuell.